

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3576>

THE TIMES GAZETESİNE GÖRE 1922 YILI GELİŞMELERİNİN TRAKYA'NIN İŞGALİNE ETKİSİ

ACCORDING TO THE TIMES NEWSPAPER, THE EFFECTS OF THE DEVELOPMENTS OF 1922 ON THE OCCUPATION OF THRACE

Mahmut AKKOR*

Öz

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından Osmanlı Devleti'ne ait topraklarda başlayan işgallere karşı Anadolu'da ve Trakya'da direnişler başlamıştı. Anadolu'da başlayan direniş, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Milli Mücadele'ye dönüşmüştü. Bu karşı koymanın kısa sürede sonlanacağını düşünen İtilaf Devletleri, süreci uzatmadan nihai barışı Osmanlı Devleti'ne imzalatarak amaçlarına ulaşma gayretindeydi. Düzenlemiş oldukları Paris, Londra ve San Remo konferanslarıyla bu antlaşmayı hayata geçirmek için uğraşsalar da istediklerini elde edememişlerdi. Sakarya Savaşıyla Yunan ordusunun durdurulması ve Büyük Taarruz ile Batı Anadolu'daki işgalin sona ermesi Trakya için yeni bir süreci beraberinde getirmişti.

Trakya'nın Yunanistan'a verileceği vaat edilmişti ancak bölgede Türk nüfusunun çokluğu ve Anadolu'da Türk ordusunun başarısı, İtilaf Devletleri'nin planları gözden geçirmesine neden olmuştu. Trakya üzerine hesaplar yapılırken Türk ordusunun Çanakkale bölgesine ayak basması İngiltere'yi zor durumda bırakmıştı. Müttefiklerinden istediği desteği alamayan İngiltere, Türk ordusuyla da sıcak bir savaş istemediği için Ankara Hükümetine ateşkes önerisinde bulunmuştu. Türklerin Doğu Trakya'nın tamamı ele geçirmesinin ardından Kuzey Trakya'yı elinde bulunduran Bulgaristan ile ittifak yapma ihtimali ve Yunanistan'ın Batı Trakya'dan atılma kaygıları arasında Mudanya Mütarekesi imzalanmıştı. Mütareke ile Trakya, savaş yapılmadan işgal kuvvetlerinden temizlenmiş ve yeniden Türk egemenliği tesisi edilmişti. Bu konunun ele alındığı yazıda, yaşananların İngiliz The Times gazetesine yansımaları ve dış basında Trakya sorununun nasıl değerlendirildiği aktarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İtilaf Devletleri, Milli Mücadele, Trakya, 1922 Yılı, The Times Gazetesi.

Abstract

After the signing of the Armistice of Mondros, resistance began in Anatolia and Thrace against the invasions that began in the lands of the Ottoman Empire. The resistance that started in Anatolia was turned into a National Struggle under the leadership of Mustafa Kemal Pasha. The Allied Powers, which thought that this resistance would end in a short time, tried to reach their aims by having the Ottoman Empire sign the final peace without prolonging the process. Although they tried to implement this treaty with the Paris, London and San Remo conferences they had organized, they could not get what they wanted. The war of Sakarya, the Greek army was stopped and with the Great Offensive had passed away the occupation in Western Anatolia brought a new process for Thrace.

Thrace was promised to be given to Greece, but the majority of the Turkish population in the region and the success of the Turkish army in Anatolia caused the Allied Powers to review the plans. While the calculations made on Thrace, the Turkish army set foot in the Dardanelles region left England in a difficult position. Unable to get the support it wanted from its allies, England proposed a cease-fire to the Ankara Government because it did not want a shooting-war with the Turkish army. Mudanya Armistice was signed between the possibility of an alliance with Bulgaria, which holds Northern Thrace after the Turks conquered the whole of Eastern Thrace and Greece's expulsion from Western Thrace. With the armistice Thrace were cleared of the occupation forces without war and Turkish sovereignty was established again. This article deals with the reflections of the events in the The Times and how the Thrace problem is evaluated in the foreign press.

Keywords: Allied Powers, National Struggle, Thrace, Year 1922, The Times Newspaper.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kırklareli/Türkiye. E-posta: akkor@klu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0222-270X.

GİRİŞ

Balkan coğrafyası, tarihin en eski zamanlarından beri yerleşimin olduğu bir bölgeydi. Dağ ve yarımada anlamına gelen Balkan kelimesi aynı zamanda bataklık manasında da kullanılmaktaydı.¹ Konum itibarıyla Asya, Avrupa ve Afrika arasında geçiş yolları üzerinde bulunan bir bölgeydi. Balkan coğrafyasının ilk yerleşenleri; Kelt, İtir ve Traklar'dı.² Trakya ismi, bölgeye hakim olan Traklardan gelmekteydi.

Osmanlı Devleti'nin Trakya'daki varlığı 1361 yılında Edirne'nin fethi ile gerçekleşmişti.³ Birtakım sorunlar yaşansa da Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasındaki hakimiyeti, büyük oranda 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına kadar devam etti.⁴ Osmanlı Devleti, bu savaşta Rusya'ya mağlup oldu ve Balkan coğrafyasında önemli topraklar kaybetti. Bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasındaki varlığı, bölgenin gayrimüslim unsurları tarafından her geçen gün sorgulanmaya başladı. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından ortaya çıkan siyasi buhranı fırsat bilen Bulgaristan, 5 Ekim 1908 tarihinde bağımsızlığını ilan etti.⁵ Bulgaristan'ın bağımsızlığı, Kuzey Trakya'nın elden çıkması anlamına geliyordu. Çok geçmeden 1912-1913 yılları arasında gerçekleşen Balkan Savaşları ile bu sefer Batı Trakya, Yunanistan'a bırakılmak zorunda kalmıştı.⁶

I. Dünya Savaşı, hem Osmanlı Devleti hem de elde kalan Doğu Trakya için yeni bir dönemi beraberinde getirmişti. Osmanlı Devleti, bu büyük savaşta ağır bir mağlubiyet alarak İstanbul, Anadolu ve Doğu Trakya'nın işgaline mani olamamıştı. Mondros Mütarekesi'nin imzasından sonra Doğu Trakya, Fransa tarafından işgal edilmişti. Ardından Yunanistan da Doğu Trakya'ya girmiş ve Fransa, ele geçirdiği toprakları Yunanistan'a bırakarak bölgeden çekilmişti.⁷

Yunanistan, Doğu Trakya'yı işgal ettikten sonra sürekli olarak bölgedeki nüfus yoğunluğunun Rumlar lehine olduğunu savunmaktaydı. Paris Konferansına sunulan raporlar ile birçok nüfus istatistiği ortaya konulmuştu. Nüfus yoğunluğunu gerekçe göstererek Doğu Trakya'nın işgalini haklı gösterme gayretindeydi. Diğer taraftan Bulgaristan da Trakya'da nüfus yoğunluğunu kendi lehine göstererek Yunanistan'la çekişme halindeydi.⁸

Paris Konferansı'na katılan Türk heyeti, 17 Haziran 1919'da görüşlerini bildirmişler ve Trakya'nın ve İstanbul'un geleceği konusunda kaygılarıyla alakalı olarak Türk-Yunan sınırının çizilmesini istemişlerdi.⁹ Yunanistan'ın bölgeyi ele geçirme girişimlerine karşın var olan nüfus çeşitliliği nedeniyle bölgenin kimin mandasında olacağı yönünde kesinleşmiş bir karar yoktu. Yunanistan'ın Batı Anadolu'nun yanında Trakya'yı da talep etmekteydi ancak ekonomik olarak durumunun iyi olması bölgeye hakim olmak ve geliştirmek noktasında sorun yaşanılacağını düşündürmekteydi.¹⁰

Yunanistan'la ilgili bu belirsizlikler ne olacağı düşünülürken Yunanistan'ın Batı Anadolu'nun işgaline onay çıkmış ve Yunan ordusu 15 Mayıs 1919'da İzmir'e ayak basmıştı. Yunanistan'ın durumu yakında takip edilmekteydi ancak İtilaf Devletleri'nin desteğini alan Yunanistan'ı durdurmak pek mümkün gözüküyordu. Paris Konferansı'nda Türk heyetinin baş delegesi olarak bulunan Damat Ferit Paşa, 17 Haziran'da sunduğu bildiri ile Osmanlı Devleti'nin 40 yıldır var olan sınırlarının temel alınmasını ve Edirne'nin kendilerine verilmesini talep etmekteydi.¹¹ Ancak bu isteğe olumlu cevap verilmediği gibi aynı zamanda konferans gündemi dışında da bırakılmıştı.¹²

¹ Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları I (2013), T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul, s. 3.

² İlker Alp (1998), Balkan Yarımadası'ndaki Gelişmeler, *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 44, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, s.7.

³ Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları I, s. 3.

⁴ Alp, *Balkan Yarımadası'ndaki Gelişmeler*, s.12-13.

⁵ Rifat Uçarol (2000), *Siyasi Tarih*, Filiz Kitapevi, İstanbul, s. 411-413.

⁶ Nuri Yavuz (2008), Birinci Balkan Harbi ve Selanik'in Kaybı, *Akademik Bakış*, Cilt 1, Sayı 2, Yaz, s. 139-151.

⁷ Özgür Mert (2016), İşgalden Kurtuluşa Doğu Trakya, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 58, Bahar, s. 125-127.

⁸ Tevfik Bıyıkhoğlu (1992), *Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 146.

⁹ Veysi Akın (1996), *Trakya'nın Türklere Teslimi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 3.

¹⁰ *The Times*, Greece and Asia Minor, 27 March 1919, pg. 7.

¹¹ *The Times*, The Turk's Case, 27 June 1919, pg. 10.

¹² Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, s. 3.

Trakya'nın taksimi konusunda nasıl bir izleyeceğini kararlaştıramayan Yüksek Konsey, kendi arasında bu konuyu uzun uzadıya tartışmıştı. Doğu ve Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması, Orta Trakya'da özerk bir yapı kurularak Bulgaristan'ın Dedeoğaç üzerinden Ege Denizi'ne kıyısının olması istenmekteydi. Bulgaristan'a Ege Denizi'ne açılımla ilgili bir vaatte bulunulmuştu ancak neresi olacak netleştirilmemişti. Bu belirsizlik Trakya'nın da taksimi sürecini uzatmaktaydı.¹³

İngiliz İşçi Partisi, İstanbul, boğazlar ve Trakya'nın Türklerin elinden alınmasını, bölgenin kontrolünün Millet Cemiyeti'nde olmasını savunmaktaydı.¹⁴ İtilaf Devletleri arasındaki diğer bir seçenek; Kuzey Trakya'nın Bulgaristan'da kalması, Doğu Trakya'nın ise Yunanistan'da kalması şeklindeydi.¹⁵ Bu görüş noktasında karar kılındı ve Yunanistan'a işgal izni verildi. Venizelos, İtilaf Devletlerinden aldığı destekle 22 Haziran 1920'de İzmir'den ileri harekate geçerek Batı Anadolu'nun işgaline başlamıştı.¹⁶ Trakya'nın işgali ise Temmuz ayında başladı Edirne, 26 Temmuz'da 1920'de Yunanistan'ın eline geçti.¹⁷

Osmanlı Devleti ile 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşma ile Osmanlı coğrafyasının çeşitli şekillerde pay edilmesi öngörülmüştü ve bu nokta Batı Anadolu'da Yunan ilerleyişine büyük önem verilmişti. Fakat Yunan ordusunun Anadolu'da Türk milliyetçileri karşısında aldığı beklenmedik mağlubiyet, İtilaf Devletleri'nin planlarını tekrar gözden geçirmesine neden olmuştu. 21 Şubat - 10 Mart 1921 tarihleri arasında toplanan Londra Konferansı ile Anadolu'nun durumunu tekrar ele alınmıştı. İstanbul Hükümetiyle birlikte Ankara'nın da davet edildiği konferanstan Anadolu'nun geleceğine dair olumlu bir sonuç çıkmamıştı.¹⁸ Trakya'yla alakalı olarak ise yeni bir görüş ortaya atılmıştı. Buna göre Trakya bölgesi, Yunanlılardan alınacak ancak Türklere verilmeyecekti. Trakya'nın Milletler Cemiyeti'nin kontrolünde tarafsız bölge olmasının Selanik'ten İzmir'e kadar olan ticaretin sorunsuz devam etmesi için önemli olacağı düşünülmüştü.¹⁹

Yunanistan, İtilaf Devletleri'nin önerilerini kabul etmemiştir ve Sevr Antlaşması'nın uygulanması yönünde tutum takınmıştı. Ankara Hükümeti ise İzmir'in boşaltılmasını ve Trakya'daki statü değişiminin kendi lehine olmasını için gayret göstermişti.²⁰ Trakya'nın hakimiyeti konusunda yeni fikirler üretilirken Yunanistan, bölgedeki hakimiyeti sağlamlaştırmaya gayretindeydi nitekim 30 Ağustos 1921 tarihi itibarıyla Yunanistan, Trakya'nın tamamını ele geçirmişti.²¹ 1922 yılına gelinmesine rağmen Trakya üzerine olan tartışmalar devam etmekteydi.

1. 1922 Yılı Başlarında Trakya ve Gelişmeler

Trakya'yla ilgili bazı konular tam anlamıyla netlik kazanmamıştı. Çözümlememiş sorunların yeniden görüşülmesi için 1922 yılının Şubat ayında İngiliz, Fransız ve İtalyan Dışişleri Bakanları ile Yunan ve Türk temsilcilerin katılımıyla bir konferans yapılması planlanmıştı. Ancak Anadolu'da Türk hakimiyeti tanınmadan masaya oturulamayacağı bilinmekteydi. Bu yüzden öncelikle tanınma sorununun aşılması konusu görüşülecek, ardından da bölgedeki Hristiyanların korunması ve Trakya'daki Türk-Yunan sınırının tespiti konularının görüşülmesine geçilecekti.²²

Bahsi geçen konuların görüşülmesi için Türk ve Yunan temsilcilerine çağrıda bulunulmuştu. Konferansın çok çetin geçeceği, hem Türk hem Yunan temsilcilerin kendi iddialarını kabul ettirmek isteyeceği ve Türklerin de Trakya konusunda taviz vermeyeceği düşünülüyordu. Çünkü Türk tezine göre Trakya'da Türkler çoğunlukta ve Edirne kesinlikle bir Türk şehriydi. Ayrıca Türk Devleti'nin başkenti olan İstanbul, Avrupa'dan gelen ani bir saldırıya maruz kalabilirdi. Büyük bir alana sahip olmak İstanbul'a gelecek ilk saldırıya karşı koymak için önemliydi. Bu yüzden Midye-Enez sınır olarak kabul edilebilirdi fakat Ankara Hükümeti'nin sınırı Meriç olarak talep etme olasılığı daha yüksekti. Midye-Enez, sınır olarak

¹³ *The Times*, Thrace Solution Under Discussion, 02 September 1919, pg. 9.

¹⁴ *The Times*, House of Commons, 27 February 1920, pg. 8.

¹⁵ *The Times*, To Oust the Turk, 01 April 1920, pg. 15.

¹⁶ Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, s. 5-6.

¹⁷ *The Times*, Thrace Campaign Ended, 28 July 1920, pg. 15.

¹⁸ PRO, T 172/1211, *Allied Conference*, 1921.

¹⁹ *The Times*, The Treaty of Sevres, 23 February 1921, pg. 6.

²⁰ *The Times*, No Mediation, 27 June 1921, pg. 10.

²¹ *The Times*, Thrace Under the Greeks, 30 August 1921, pg. 7.

²² *The Times*, The Near East, 24 January 1922, pg. 11.

kabul edildiğinde Edirne Yunan sınırına dahil olacaktı. Bu durum çoğunluğu Türk olan nüfusun Yunan hakimiyetine, çoğunluğu Yunan olan nüfusunda Türk hakimiyetine girmesine neden olacaktı. Böylece hem Türkler hem de Yunanlılar uzun ve savunması güç bir sınırla ayrılmış olacaktı. Bu açıdan birçok Türk vatansızların Meriç nehri sınır olmadığı sürece İstanbul'u elde tutacak bir şey olmadığını söyleyecekleri düşülüyordu. Yunanlıların düşüncesi ise, kaybedilen Trakya topraklarının geri kazanmaktı. Kısa bir süre önce bu bölgelerde Rumlar çoğunlukta idi. Fakat 1914-1917 yılları arasında bu bölgelere Türk nüfus göç ettirilmiş ve Türk olmayanlar sınır dışı edilmişti. Bu yüzden şuan Rum nüfus azınlıkta görünmekteydi. 1803 yılında yapılan nüfus sayımına göre Edirne'de 412.434 kişi bulunmaktaydı. Bunların 158.218'i Türk, 106.308'i Rum'du. Denge unsuru olarak da Ermeni, Bulgar ve Yahudi nüfus yaşamaktaydı. Bu sayı, 1912-1917 yılları arasında değişmişti. Balkan Savaşları'nda bazı Türk yerleşimleri Bulgar düzensiz ordusu tarafından yok edilirken nüfusun bir kısmı da Bulgar zaferi kesinleşmeden Gelibolu ve İstanbul'a göç etmişti. Salgınlar mülteciler arasında hastalıklara sebep olmuş ve yaklaşık 40.000 Türk, bu sebeple hayatını kaybetmişti. Türkler, yeniden Doğu Trakya'yı ele geçirince Bulgaristan ile bir anlaşma imzalamıştı. Anlaşmaya göre Batı Trakya'daki Türkler ile Doğu Trakya'da Bulgarlar takas edilmişti. Bu takasla Türk nüfusu, kaybedilen nüfustan daha fazla nüfus kazanmıştı. 1914'te Türk yetkililer, Rum karşıtı propaganda başlatmışlardı. Propaganda yüzünden Rumlar, 1915-1916 yılları arasında şiddet ve hırsızlıklara karşı yerleşim yerlerine jandarma ve kolluk kuvvetlerinin eşliğinde dönmüşlerdi. Bu politika sonucu Rum nüfusu, 1912'de 200.000 kişi azalmış, 1914-1918 yılları arasında yaklaşık 170.000'i göç ettirilmişti. 132.000 Müslüman nüfus ise, Bulgaristan ve Makedonya'dan Rumların göç ettirildiği topraklara yerleştirilmişti. Göç ettirilen Rumların büyük kısmı hayatını kaybetti. Gelenlerin sayısı toplamda 110.000'ini geçmemişti. Rumlardan yana olması beklenen Ermeni nüfusu ise göç ve katliamlarla zayıflatılmış ve 1912'de 25.000 olan Ermeni nüfusunun 8000'ni şuan yaşamaktaydı. 1921 yılı Rum nüfus sayımı Doğu Trakya için sayının yaklaşık 500.000 olduğunu göstermekteydi. Bu sayının muhtemelen 300.000 Türk idi. Çünkü çoğu Rum, sınır dışı edilmiş ve bunların yerine Türkler göç ettirilmişti. Yunanlıların Trakya bölgesinden göç etmelerini Türklerin kasıtlı olarak yaptıklarını düşünüyorlar ve bu durumu bölgedeki Yunan nüfusunu azaltmaya yönelik olduğunu iddia ediyorlardı. Doğu Trakya'nın Yunanistan'da kalması, bu bölgede yapılacak tarım ile Yunan ekonomisini iyileştirileceği ve yapılan ithalatın azalacağı düşünülüyordu. Ancak Türklerin Doğu Trakya'ya hakim olmaları durumunda Bulgarlar ile işbirliği yapmalarından ve kendi aralarında Batı Trakya'yı da paylaşmalarından korkuluyordu. Doğu Trakya'nın Türklere bırakılması durumunda yine Batı Trakya'da halk oylaması yapılması istenebilir ki bu bölgedeki nüfusun çoğunluğu Türklere oluyordu. Ankara Hükümeti'nin Makedon-Bulgarlar ile temas halinde olması, Nöyyi Antlaşması'nın revize edilmesi ya da iptal edilmesi amaçlarını taşıyabilirdi. Bu açıdan Bulgar sorunu sadece Yunanistan'ı değil Yugoslavya ile Romanya'yı da ilgilendirmekteydi.²³

Bölgenin iki taraf içinde son derece kıymetli oluşu, çözümü zorlaştırmaktaydı. İngiltere ve Fransa arasında gerçekleşen görüşmeler sonrası Lord Curzon, İngiliz önerilerini içeren bir belge sunmuştu. Belgede, Trakya için önerilen sınır; Karadeniz'in güneyinde bulunan Midye'den Tekirdağ'daki Çorlu'ya uzanmaktaydı. Sınırın bu şekilde belirlenmesi hem Fransız hem de Türk çevrelerinde Yunanlıların onurunu korumak adına yapıldığı hissini uyandırmıştı. Bu sebeple de sınırın halk oylaması sonrasında Çanakkale'yi içine alacak şekilde Batı Trakya'ya verilecek özel bir rejimle yeniden düzenlenmesi bekleniyordu. Bu sırada da Ankara'daki Kabinede sık sık toplantılar düzenleniyor, somut öneriler hazırlanıyordu.²⁴ The Times editörüne gönderilen "Temel Irklarımıza Sorumluluklarımız" başlıklı yazıda, "İtilaf Devletleri'nin arasında artan görüş ayrılıklarına rağmen Sevr Antlaşması'nın imzalanması sonrası kurulan Yeni Türk Devleti'nin egemenliği altındaki azınlıklara verilen güvencelerin azaltılması, Rum nüfusunun Asya kıtasında artırılması hatta Rum Trakyası'nın oluşturulması ve Doğu'da bağımsız bir Ermenistan'ın kurulması gibi verilen sözlerin yerine getirilmesi" istenmişti.²⁵

Trakya bölgesiyle alakalı olarak Le Temps gazetesinde Fransızların önerilerini açıklayan makalede bazı ilkeler ortaya konmuştu. Bunlar:

- 1- Türkiye ve Yunanistan arasında yapılacak barışın İngiliz ve Fransız Pakti için gerekli ön hazırlık gibi görünmemesi, İngiltere ve Fransa'nın barış için taviz vermek zorunda olmadığı,

²³ The Times, The Near Eastern Conference, 25 January 1922, pg. 9.

²⁴ The Times, The British Plan, 25 January 1922, pg. 10.

²⁵ The Times, Turkish Policy, 28 January 1922, pg. 6.

amaçlarının Türkiye ile Yunanistan arasında barış yapılmasının sağlanmaya çalışıldığı ve bunu yaparken de Türkiye'yi ayrı tutmadıkları,

2- Barışı sağlamanın ilk şartı, bölgedeki savaş şartlarını ağırlaştırmak değil, Türklere ve Yunanlılara hem kara hem de denizden baskı yapılmasını engellemeye çalışıldığı ve bölgede nüfuzun artmasına izin verilmediği, Sevr'in ölü doğmuş bir anlaşma olduğunun anlaşıldığı,

3- Bölgedeki Hristiyan azınlıkların herhangi bir ayrıcalıklı bölge oluşturulmadan korunması çünkü özel bir alan oluşturulmasının bir diğer azınlığın tepkisine neden olabileceği,

4- Asya kıtasının Türk egemenliğine bırakılmasıydı.²⁶

Makale, Trakya ile ilgili olarak son bir tavsiyede bulunuyordu. Tavsiyesi, Türkler ve Bulgarlar arasında Tekirdağ'da bir Rum bölgesinin tampon olarak oluşturulmamasıydı. Çünkü bu durum, Yunanistan'ı Bulgarlar ile Türkler arasında bırakacak ve Yunanistan kendisini korumak için onlara karşı olan devletlerle işbirliği yapacaktı. Bu da, Avrupa'da 1913-1914 yılları arasında yaşanan benzer yeni bir savaşa neden olabilirdi. İtalyanlar da savaştan elde edilen tek kazancın Ağustos 1920'de imzalanan Üçlü Antlaşma olduğunu düşünüyordu.²⁷ Fransa, 1913 yılı sınırına geri dönülmesini yani Edirne'ye içine alan Meriç nehrine kadar olan sınırın Türklere bırakılmasını öneriyordu. Bulgaristan'ın denize çıkış için yaptığı talebin dikkate alınmasını ve bu sebeple Batı Trakya'ya da özerklik verilmesini istiyordu. Trakya'ya ile ilgili olarak Fransızların sunmuş olduğu bu öneriler ise Llyod George tarafından kabul edilebilir bulunmuş ve konunun Cenova Konferansı'na taşınmasını önerilmişti.²⁸

Paris'te İtalyan, İngiliz ve Fransız Dışişleri Bakanlarının Yakın Doğu sorunu görüşmek üzere bir araya geldikleri sırada Hindistan Hükümeti, Sevr Antlaşması'nın revize edilmesini talep etti. Talep edilen hususlar: Boğazların tarafsızlığının sağlanması ve Müslüman olmayan unsurların güvence altına alınması haricinde İstanbul'un boşaltılması, kutsal yerlerin Halife'nin egemenliğine bırakılması ile Edirne ve İzmir'i içine alan Osmanlı Trakyası'nın restore edilmesi şeklindeydi.²⁹

Yapılacak barış antlaşmasının görüşmeleri başlamadan önce İstanbul hükümeti Dışişleri Bakanı Ahmet İzzet Paşa, The Times gazetesine verdiği röportajda, Türkiye'nin kendi sınırları içinde kararlarını alma konusunda bağımsız olduğunu, bu şartlarda adil ve uzun sürecek bir barışın sağlanabileceğini, İzmir'i içine alan Asya kıtasının Türklere bırakılması gerektiği ve buralarda Türkiye'nin tamamen bağımsız olmasının lüzumu, devletin ve halifenin bulunduğu İstanbul'un hem karadan hem de denizden gelecek saldırılara karşı korunması, Boğazlardaki serbest ticaretin İstanbul'un güvenliği sağlandığı sürece kabul edildiği, azınlıkların korunmasıyla ilgili olarak Nöyyi, St Jermain ve Trianon Antlaşmalarında kabul edilen düzenlemeleri kabul ettikleri, azınlıklara karşı asla kötü muamelede bulunulmadığını, konuyla ilgili önerilerin bağımsızlığı etkilemek ve azınlıkları teşvik etmek için zararlı bir nitelikte olmaması koşuluyla bu konudaki önerileri incelemeye de hazır olduklarını, kapitülasyonlarla ilgili ekonomik bağımsızlık istendiğini bunu isterken de Büyük Güçlerin çıkarlarını dikkate aldıklarını, Türkiye konusunda Ankara Hükümeti ile anlaşma sağladıklarını zaten parti ayrımı yapmadan, kendi ülkesinin meşru haklarının farkında olan her Türk'ün, Türklerin bağımsızlığı ve egemenliğiyle ilgili ulusal iddiayı tam anlamıyla yerine getirmekte olduğunu ifade etmişti. Ankara Hükümeti Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey de The Times gazetesine bir röportaj vermişti. Röportajında, arzu edilen barış, ister harici ister dahili olsun tüm ihtilaf nedenlerine son vereceğini, Türkiye'nin Müslüman ve Müslüman olmayan unsurlar arasındaki ilişkileri düzenlemesi gerektiğini, daha önce Osmanlı İmparatorluğu'nda var olan ve Avrupalı güçlerin Türkiye'nin iç işlerine müdahalesinin bahanesi olan azınlıkları korumak gibi güvence sağlamayan yöntemlerin devam etmesine izin verilmemesini, etkili ve kalıcı bir barışın istendiğini, şuan savaşın devam ettiğini ve Türk topraklarının hala işgal altında olduğunu, daha fazla kan dökülmesinin istenmediğini, Büyük Güçlerin kalıcı bir barışı istedikleri takdirde savaşın hemen sona ereceğini, Osmanlı Devleti'nin topraklarının 2/3ünü kaybettiği, kalan 1/3 oranındaki Anadolu ve Trakya topraklarını istediklerini, Midye-Enez sınırını kabul etmediklerini çünkü bu sınırla İstanbul'un güveninin sağlanmadığını, bunun dışında Trakya, hem tarafsız istatistiklere hem de Lloyd George'un yaptığı açıklamaya göre Türk olduğunu, Edirne'nin her noktasının Müslümanlar

²⁶ The Times, The Peace of the Near East, 03 February 1922, pg. 9.

²⁷ The Times, The Peace of the Near East, 03 February 1922, pg. 9.

²⁸ The Times, French Plan Favours the Turks, 04 February 1922, pg. 9.

²⁹ The Times, The Viceroy's Appeal, 09 March 1922, pg. 12.

için kutsal olduğunu, Türk barışına da bağlı olan Batı Trakya'nın hukuki durumunun tespitini, bölge sakinlerinin tam serbestlikle vereceği oylar doğrultusunda yapılmasının uygun olduğunu açıklamıştı.³⁰

2. Milli Mücadele Devam Ederken Trakya Sorunu Üzerine Paris Görüşmeleri

Trakya'nın geleceğiyle ilgili görüşmelere 22 Mart 1922 tarihinde Paris'te başlanmıştı. İtilaf Devletlerini temsilen İngiltere adına Lord Curzon, Fransa adına M. Poincaré ve İtalya adına da Senyör Schanzer katılmışlardı. Görüşme sırasında İstanbul ve Ankara ile Atina Hükümetlerine bir mesaj gönderilerek barış müzakerelerinin sürmesi için üç aylık ateşkes önerisinde bulunulmuştu. Görüşmede, ön planda Trakya'daki Yunan-Türk düşmanlıklarının sona ermesi görüşülürken arka planda Sevr Antlaşması gözden geçirilmekteydi. Ancak üç devlet, antlaşma için ortak bir payda da buluşamamışlardı.³¹ Konferans öncesinde Türk tarafı, Trakya bölgesine ilişkin fikirlerini dile getirmişti, bu yüzden hala Midye-Enez ya da Tekirdağ-Enez hattını kabul ettirmeye çalışmak Türklerin düşüncelerini değiştirmeyecekti. Çünkü Karaağaç olmadan olabilirdi ancak Edirne, Müslümanların bölgedeki en kutsal toprağıydı, bu yüzden Türklerde kalmalıydı. Konferans sırasındaki çekişmeler, var olan durumu Müttefikler adına daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmişti. Diğer taraftan barışın kısa vadede sağlanamayacak olması Türk tarafı için savaş sürecinin devam etmesi anlamına gelmekte olup ekonomik ve askeri şartların daha da ağırlaşacağı sonu çıkarılmaktaydı.³²

26 Mart günü görüşmeler sona ermiş ancak o günün gecesi İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri bir kez daha bir araya gelerek 4 gün süren konferansın genel bir değerlendirmesini yapmışlardı. Yapılan değerlendirme sonucunda alınan kararları Atina, İstanbul ve Ankara Hükümetleri'ne göndermişlerdi.³³

Konferanstan çıkan ve ilgili hükümetlere gönderilen kararlar şunlardı:

- 1- Türkiye ve Yunanistan arasında barışın tekrar sağlanması ve devam etmesi için gereken koşulların sağlanması,
- 2- Anadolu'da Türk hakimiyetinin yeniden kurulması ve İstanbul'un başkent olarak devam etmesi,
- 3- Padişah'ın dini otoritesini sürdürmesi ve İslam dinine mensup olanlara karşı adaletli davranarak bölgede güvenliğin sağlanması,
- 4- Savaş sırasında Müttefikler için büyük fedakarlıklar yapan Yunanlıların da eşit haklara sahip olması ve Yunan vatandaşlarına bağımsız topraklar sağlayarak gelecekte ekonomik ilerleme sağlayabilmeleri.
- 5- Trakya'da yaşayan her iki milletin vatandaşlarının gelecekte güvenli bir şekilde bir arada yaşayabilmesinin sağlanması,
- 6- Asya ya da Avrupa kıtası ayırt etmeksizin Müslüman, Hristiyan ve diğer dinlere mensup olanların güvenliğinin sağlanması,
- 7- Şuan da savaşta olan Avrupa güçleri ile Türkiye'nin arasında tekrar ortaya çıkabilecek askeri bir çatışmanın önlenmesi,
- 8- Tüm bunlardan da öte istenen şey, güven ortamının sağlanması ve sıcak ilişkiler kurulmasıydı.³⁴

Alınan kararların ardından herhangi bir problemin yaşanmaması için yapılabilecek yegane şey, iki ordu arasında yeni savaş çıkaracak bir kıvılcımın oluşmasını engellemektir. Öncelikle Batı Anadolu'nun tahliyesi hususunda anlaşılmıştı. Hem Yunanlılar hem de Türkler, Batı Anadolu'nun tahliyesini kabul etmişlerdi. Geri çekilme ve akabinde bölgenin tamamen boşaltılması için Yunanlılar, 4 ayın üzerinde bir süreye ihtiyaç duyduklarını bildirmişlerdi. Tahliye işlemi sırasında Akdeniz'den Boğazlara ve Karadeniz'e Güney Kafkasya, İran ve Mezopotamya'dan Ege kıyılarına Asya'daki Türk hakimiyeti zarar görmeden varlığını sürdürecekti. Doğu Trakya'da ise, Marmara'daki Ganos Dağı'ndan³⁵ Bulgar sınırındaki Istranca Dağlarına Tekirdağ'ı da içine alan bölüm Türklerle bırakılırken Babaeski ve Kırklareli'nin Yunanlılara bırakılması kararı alınmıştı. Trakya topraklarındaki bu taksimatla istenen amaç, İstanbul'u tehlikeye atmamaktı. İzmir Türklerle bırakıldığından Edirne Yunanlılarda kalacaktı ancak buradaki Müslümanlara ait

³⁰ The Times, The Turkish Claims, 20 March 1922, pg. 7.

³¹ The Times, Near East Peace, 23 March 1922, pg. 12.

³² The Times, Turkish Reply Awaited, 25 March 1922, pg. 9.

³³ The Times, Near East Peace, 27 March 1922, pg. 12.

³⁴ The Times, New Near East Peace, 28 March 1922, pg. 11.

³⁵ Tekirdağ sınırlarında, Marmara denizinin kuzey kıyıları boyunca uzanan Işıklar Dağı'nın eski adıdır.

yapılara dokunulmayacaktı.³⁶ Anadolu, Türklere bırakıldığından buradaki Hristiyan azınlık, Milletler Cemiyeti'nin korumasında olacaktı. Böylece Anadolu, İzmir ve Doğu Trakya'nın yarısı bu konferans ile Türklere bırakılmış ve Türk sınırları değişmiş oldu.³⁷

Ankara Hükümeti Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, İtilaf Devletleri'nin sundukları bu önerilerle sorunlara çözüm bulmaktan ziyade savaş ortamını yatıştırmaya çalıştıklarını ve İngiltere'nin tavrının Ankara ile yakınlaşmaya izin vermediğini ancak iki ülke arasındaki ilişkilerin zaman içinde iyiye gideceğinin güvencesini aldığını belirtmişti.³⁸

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, bir yıl öncesinde Londra'daki görüşmede Türklerin İstanbul'u boşaltmasını isterken şuan İstanbul'un Türklerde kalacağını hatta Doğu Trakya'da Babaeski ve Kırklareli'ne kadar olan bölgenin de İstanbul'un muhafazası için yine bu alana dahil edileceğini açıklıyordu. Lakin Yunanlıların işgal ettikleri yerleri yavaş tahliye etmesi İstanbul'da mutlak hakimiyet sağlayacak olan Türkleri, Yunanlılarla yeniden karşı karşıya getirebilirdi. Ayrıca yapılacak antlaşmaya, İzmir'deki Yunan nüfusu için özel bir madde konulması ve Bulgaristan sınırı hariç Doğu Trakya'nın askerden arındırılması önerilmişti. Lord Curzon, bu önerilerin adaletli, doğru ve yadsınamaz olduğunu ve daha önceki duruma göre güvenliğin büyük ölçüde sağlandığını belirtmişti.³⁹

İngiltere'de yaşayan Hint Müslümanlarından Abbas Ali Bey, Edirne'nin Yunan hakimiyetine girmesini Müslümanlar olarak uygun bulmadıklarını, sınırın hakkaniyet gözetilerek çizilmesi gerektiğini, etnik durum göz önünde tutulduğunda şehrin Türk egemenliğine bırakılmasının uygun olduğunu, Lord Curzon'un "bölge, uzun süredir önemli ölçüde ve bazı kısımlarda üstün bir Yunan nüfusu barındırmaktadır" ifadesinin bu taksimde bağlayıcı olduğunu ancak böyle bir taksimin gelecekte çatışmalara neden olacağını belirtmiş ve Bengal'de Lord Curzon tarafından yapılan taksim sonrasında yaşanan sıkıntılara değinmişti.⁴⁰

Ankara'dan resmi bir açıklama yapılmamasına rağmen Anadolu Ajansı, Batı Anadolu'daki savaş tamamen bitmediği için öne sürülen antlaşma şartlarının Ankara Hükümeti'nin kabul etmeyeceği şekilde düzenlendiğini ve bu yüzden nihai barış sağlanmayacağı için de sorumluluğun Türklere yıkılacağı şeklinde bir açıklama yapmıştı. İstanbul basını ise, yapılacak antlaşmanın Sevr Antlaşması'yla kıyaslandığında antlaşmayla büyük bir imtiyaz sağlandığını ancak Doğu ve Batı Trakya'da Türk nüfusunun çoğunlukta olduğunun görmezden gelindiği kaleme almıştı.⁴¹

3. Paris Görüşmelerinde Alınan Kararların Türk ve Yunan Hükümetlerine İletilmesi

İtilaf Devletleri alınan kararları hem Ankara hem İstanbul hem de Atina Hükümetleri'ne bildirdikten sonra bu hükümetlerden gelecek cevapları beklemekteydiler. Bu sırada da bir taraftan Barış Antlaşması için görüşmelerin nerede gerçekleşeceğine dair bir yer belirlenmeye çalışılıyordu.

Ankara Hükümeti, önerilen şartlarda müzakere görüşmelerine katılmayı kabul ettiklerini bildirdi ancak öncelikli taleplerinin Yunanlıların Anadolu'dan çekilmesi olduğunu açıkladılar.⁴² Yunanlılar da daha müzakere görüşmelerine başlamadan böyle bir durumun gerçekleşmesine sıcak bakmadıklarını çünkü şartlarının buna uygun olmadığını bildirdiler.⁴³ Ancak müzakere şartlarını kabul ettikleri için Anadolu'yu tahliye edeceklerini taahhüt etmişlerdi.⁴⁴

Ankara Hükümeti, İtilaf Devletleri'ne verdiği imzalı resmi cevapta, Batı Anadolu'da tahliye işlemi gerçekleşmeden müzakere yapılamayacağını ve 26 Mart 1922 tarihli notayı hatırlatarak tam bağımsızlığın sağlanmadığını belirttiler.⁴⁵ İtilaf Devletleri'nin müzakere olmadan Anadolu'nun tahliyesine onay vermeleri

³⁶ *The Times*, New Near East Peace, 28 March 1922, pg. 11.

³⁷ *The Times*, New Near East, 28 March 1922, pg. 12.

³⁸ *The Times*, Angora's Attitude, 31 March 1922, pg. 11.

³⁹ *The Times*, The Paris Conference, 31 March 1922, pg. 17.

⁴⁰ *The Times*, The Thracian Problem, 01 April 1922, pg. 8.

⁴¹ *The Times*, Allies' Peace Proposals, 01 April 1922, pg. 11.

⁴² *The Times*, Near East Peace, 10 April 1922, pg. 13.

⁴³ *The Times*, Near East Peace, 17 April 1922, pg. 9.

⁴⁴ *The Times*, Greece and Turkey, 17 April 1922, pg. 11.

⁴⁵ *The Times*, Kemalists' Reply to Allies, 25 April 1922, pg. 11.

de antlaşma yapmak ve şartları hızlandırmak istediklerinin en büyük kanıtı şeklindeydi.⁴⁶ Yunanlıların Batı Anadolu'yu tahlil etmesi, Trakya'daki barışın sağlanma şartlarından birisiydi.⁴⁷

Fransızlar da İngilizlerin önerilerini görüşmek üzere, Venedik ya da İtalya'nın herhangi bir şehrinde bir konferans toplanabileceğini ve Batılı Güçleri temsil eden İstanbul'daki üç Yüksek Komiserin aldığı kararlar doğrultusunda İstanbul, Ankara ve Atina'yı temsil edecek delegelerin gönderilmesini istemişti. Fransızlar, daha önce Yunanlıların çekilmesiyle ilgili alınan kararın yerine getirilmesini ve bu işlemin dört ay gibi bir sürede yapılmasının uygun olduğunu dile getirmişti.⁴⁸

Ancak Batı Anadolu'da yaşanan gelişmeler ve Yunanlıların Büyük Taarruz'da aldıkları mağlubiyet sonrası bu bölgeden çekilmeleri, konferansın yapılmasını engellemişti. İtilaf Devletleri, yeni sürecin Türkiye'nin Doğu Trakya'daki durumunu değiştirmemesini istemişti. Fransızlar, yaşanan olumsuzluklara rağmen hala müzakerenin yapılabileceği umudunu taşımaktaydı.⁴⁹

İtalyanlar açısından bakıldığında, yaşanan gelişmelerden sonra Türk ve Yunan temsilcilerinin derhal Venedik'e gelerek İstanbul ve Trakya'yı içine alan Yakın Doğu sorununun çözülmesine dair adım atılmasını istemişlerdi.⁵⁰

Büyük Taarruz sonrasında Bursa hariç tüm Anadolu coğrafyası, tamamen Türk hakimiyetine geçti. Türklerin bu zaferi, sadece Anadolu ve Boğazların değil aynı zamanda onların İstanbul ve Doğu Trakya'nın da sahibi olduklarını hissettirmişti.⁵¹

Son Yunan askerinin de İzmir'den gemiye bindirilmesi sonrasında Yunanlıların "Büyük Yunanistan" düşüncesi artık suyu düşmüş oldu. Yaşanan bu olaylar, İtilaf Devletleri'ni Anadolu coğrafyasında yeni gerçeklerle yüz yüze getirdi. Bu süreçte ortak yeni bir politika oluşturularak bunun takip edilmesi ve güçlendirilmesi gerekecekti. Anadolu'nun şuan ki durumu, İtilaf Devletleri açısından daha büyük bir ciddiyet gerektirdiğinden onların kararlı tutumu daha sonraki taleplerinin Ankara hükümetince aynı ciddiyetle ele alınmasını sağlayacaktı.⁵²

4. Batı Anadolu'da Yunan İşgalinin Sonu ve Çanak Olayı

Türkler, kazanmış olduğu zaferin verdiği özgüvenle Boğazların kontrolünün paylaşılması, İstanbul'un yönetimi ve Trakya ile ilgili düzenlemeler hakkında meşru talepler dile getirmekteydiler. Ancak İtilaf Devletleri'ne ait filoların Boğazlardaki varlığı, bu taleplerin yerine getirilmesine engel oluşturmaktaydı. Diğer taraftan İtilaf Devletleri, Boğazların ve azınlıkların korunması konularıyla alakalı olarak köşeye sıkışmış durumdaydılar. Türk tarafı, her ne kadar zafer kazanmış olsa da kimi taleplerini dikte edecek durumlarının olmadığını biliyordu.⁵³

Fransızlar, hala Venedik'te bir konferans yapılabileceğini ve müzakerenin olabileceğini düşünmekteydiler. Şartlar, bunu gösteriyordu. Özellikle Boğazların bağımsızlığı, İstanbul'un yönetimi ve Trakya ile ilgili 26 Mart 1922 tarihli öneriler görüşülebilirdi ancak öncelikle bu durum, Yunanlıların Anadolu'dan tamamen çekilmesine bağlıydı.⁵⁴ İngilizler ise Fransızların aksine Çanakkale'ye büyük bir ordu göndererek Türklerin Avrupa'ya geçmesini önlemek istemekteydi. Trakya'da Romanya ve Yugoslavya'nın desteğiyle Türklerin Bulgarlarla birleşmesi önlenemez, böylece bölgede yalnız bırakılan Türkler, İstanbul'daki Yunan kuvvetleriyle sıkıştırılacaklardı. Daha fazla savaş istemeyen Fransızlar, bu düşünceye karşı çıkmışlardı çünkü amaçları artık barışın tesis edilmesi yönündeydi. Türklerle 20 Ekim 1921 tarihinde imzaladıkları Ankara Antlaşması da bu düşüncenin oluşmasında büyük paya sahipti.⁵⁵

Lord Curzon, barışın şartlarını görüşmek üzere Paris'e gitti. Çanakkale'de olası bir kara ve deniz harekâtının yapılabilmesi için destek arayan İngilizlere karşı İtalyanlar da hala Venedik'te barış şartlarını görüşmek üzere toplanılabileceğini düşünmekteydiler. Fransızlar, zaten savaş yanlısı değildiler. İtilaf

⁴⁶ *The Times*, Near East Peace, 01 May 1922, pg. 11.

⁴⁷ *The Times*, An Inadmissible Demand, 31 July 1922, pg. 13.

⁴⁸ *The Times*, Venice Conference, 25 August 1922, pg. 7.

⁴⁹ *The Times*, Near East Dangers, 08 September 1922, pg. 10.

⁵⁰ *The Times*, Kemalist Demands, 11 September 1922, pg. 10.

⁵¹ *The Times*, The Turkish Victory, 09 September 1922, pg. 9.

⁵² *The Times*, The Freedom of the Straits, 12 September 1922, pg. 11.

⁵³ *The Times*, The Anatolian Crisis, 16 September 1922, pg. 6.

⁵⁴ *The Times*, French Reply to British Note, 16 September 1922, pg. 8.

⁵⁵ *The Times*, Diplomacy or Force?, 18 September 1922, pg. 10.

Devletleri arasındaki görüş ayrılıklarına rağmen İstanbul'daki İngiliz kuvvetleri; kara, deniz ve hava operasyonlarına devam etmekteydi. İtalyanların ve Fransızların kuvvetlerini İngilizleri takviye edecek şekilde yönlendirmemesi İngilizleri savaşa devam etme düşüncesinde yalnız bırakmıştı.⁵⁶ Dahası İtalyanlar ve Fransızlar, kuvvetlerini Çanakkale'den çekmişlerdi. Böylece bölgede tek başına kalan İngilizler, Türklerin boğazlar bölgesindeki tarafsız alana girmemesi için Fransızlardan kendileriyle işbirliği içinde olmasını istemişlerdi. Diğer taraftan Çanakkale'ye yaklaşan Mustafa Kemal Paşa'ya tarafsız bölgeye girilmemesi hususunda bir nota göndermişler ancak notaya olumlu ya da olumsuz herhangi bir karşılık alamamışlardı.⁵⁷

İstanbul'daki Associated Press muhabirinin haberine göre, Mustafa Kemal Paşa'nın Yunan egemenliğindeki Müslümanları kurtarmak için Trakya'ya geçeceği ve barış konferansına iyi ilişkiler içerisinde olduğu Ukrayna ve Sovyet Rusya temsilcilerinin çağırılmaması durumunda Çanakkale konusunu görüşmeyeceklerini belirtmişti.⁵⁸ İngilizler ve Fransızlar; Türklerin İstanbul, Boğazlar ve Doğu Trakya'nın tamamına egemen olma girişimini engellemek için bir an önce anlaşmanın yapılması ve savaşın sona ermesini istemekteydiler.⁵⁹

Paris'teki görüşmeler sonrasında İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar; Boğazların güvenliği ve Türklerin Avrupa'ya geçişlerini önlemek amacıyla kara ve deniz hareketinin yapılabilirliği ile ilgili olarak İngiltere, Fransa, İtalya, Türkiye, Japonya, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'nın katılacağı bir konferans toplamak ve barışı tesis etmek için hemfikir oldular. Ayrıca, İngilizlerin Boğazların Asya kısmından çekilmesi dahil birçok konu görüşülmüş ve Çanakkale'de bulunan İngiliz kuvvetlerinin hem Boğazları koruma hem de Türklerin tarafsız bölgeye ve Trakya'ya geçmelerini önleme noktasında caydırıcı olacağı kanısına varılmıştı. Trakya ilgili görüşülen konulardan dolayı İstanbul ve Boğazların şuan ki durumuyla ilgili konulara değinilememişti.⁶⁰ Tarafsız bölgeye girilmemesi hususunda Türkler öncesinde uyarılmıştı ki zaten onlar da yapmış oldukları açıklamalarda barışı zorlayacak herhangi bir olumsuz hamlede bulunmayacaklarını belirtmişlerdi. Ancak son 48 saatte meydana gelen hareketlilik, Türklerin egemenliğinde düşünülenden daha fazla ordunun olduğu gösteriyordu.⁶¹ Bu kaygıyla, tarafsız bölgenin güvenliğini tehlikeye atmak istemeyen İngilizler; Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin geri çekilmemesini ve Çanakkale'nin elde tutulmasını istemişti. Fransız ve İtalyan yetkilileri ise olası bir müdahalenin ancak Türkiye ve İtilaf Devletleri arasında bir anlaşma sağlanamaması durumunda gerçekleşebileceği düşüncesindeydiler.⁶²

Türklerin beklenmedik başarısı ve Çanakkale'ye kadar ulaşması Fransız ve İngiliz görüşlerini birbirine yakınlaştırmıştı. Mart ayında yapılan Paris Konferansı ile başlayan süreç, müzakere ümitlerini arttırmıştı.⁶³ Nitekim M. Poincare ve Lord Curzon arasında yapılan görüşme sonrasında barış için mümkün olan en kısa sürede toplanılması fikri kabul görmüştü. Türk milliyetçileri de bir an evvel barışın konuşulmasını ayrıca gerek Trakya gerekse de tarafsız bölgenin akıbeti konusunda daha ılımlı yaklaşılmasını istemekteydiler. Mutlak barış istenmesine rağmen Türk milliyetçileri arasında bunun gerçekleşmesi konusunda iki farklı görüş vardı. Birinci görüşe göre; Mustafa Kemal; İngiliz ve Fransız hükümetlerinin desteğini alırsa Trakya'da Türk hakimiyeti daha kolay sağlanabilirdi. İkinci görüşe göre; Doğu Trakya topraklarının tamamı ele geçirilinceye kadar mücadeleye devam edilmeliydi. Görüşmeler devam ederken, İtalyan ve Fransız ordularının Boğazların Asya kısmından çekildiği haberi geldi.⁶⁴

İtilaf Devletleri, barış şartları konusunda farklı düşünüyorlardı. Fransızlar, Türk taleplerinin dikkate alındığı bir barışın sağlanmasını isterken İngilizler, elde ettikleri kazanımları bırakmak istemiyorlardı. Fransa ile İngiltere arasındaki bu anlaşmazlığın giderilememesi durumunda ise İtalya, ortak bir bildiriye imza atmayacağını deklare etti. İtilaf Devletleri arasındaki bu belirsizlikler içerisinde net olan tek şey, Mudanya'da savaş şartlarını ortadan kaldırmak için bir konferansın toplanacak olduğuydu. Nihai barışın sağlanması için ise tüm konuların görüşüleceği bir uluslararası toplantının Venedik'te yapılması fikri

⁵⁶ *The Times*, The Eastern Crisis, 19 September 1922, pg. 10.

⁵⁷ *The Times*, Near East Crisis, 20 September 1922, pg. 10.

⁵⁸ *The Times*, Kemal's Terms, 20 September 1922, pg. 10.

⁵⁹ *The Times*, Lord Curzon in Paris, 20 September 1922, pg. 11.

⁶⁰ *The Times*, Lord Curzon's Mission, 21 September 1922, pg. 10.

⁶¹ *The Times*, Near East Crisis, 22 September 1922, pg. 10.

⁶² *The Times*, The Neutral Zones, 22 September 1922, pg. 10.

⁶³ *The Times*, Near East Crisis, 22 September 1922, pg. 11.

⁶⁴ *The Times*, Awaiting Kemal's Decision, 23 September 1922, pg. 8.

hakimdi. Savaşın tarafı devletlerin hemfikir oldukları tek nokta, barış konferansının bir önce hayata geçirilmesiydi.⁶⁵

İtilaf Devletleri arasında sona eren ve 23 Eylül tarihli bir bildiri olarak yayınlanan görüşmelerde Venedik ya da herhangi bir yerde toplanacak olan konferansa katılması için Ankara Hükümeti'ni davet eden ortak bir karar alındı. Kararda, Türklerin Meriç Nehri ve Edirne sınırıyla ilgili Trakya iddiaları kabul ediliyordu. Ayrıca nihai barış şartlarının görüşüleceği konferans süresince Türklerin Boğazlar bölgesinden askerlerini çekmeyecek oluşu anlaşılır bir gerekçe iken bu hattı ya da Marmara Denizi'ni aşarak ordunun Trakya'ya geçmesine karşı çıkmıştı. Bölgenin taksimatıyla ilgili olarak nihai barış görüşmeleri başlamadan önce Türk, Yunan ve İtilaf Devletleri arasında yapılacak olan bir ön antlaşmanın çözüm sürecini hızlandıracağı düşünülüyordu.⁶⁶ Bu yaklaşım, Mudanya Mütarekesi'nin imzasına ortam hazırlamıştı.

İngiliz kamuoyu, elde edilen bölgelerin bırakılmasının bir mağlubiyet sayılacağını, kapitülasyonların kaldırılması ile ticari kayıpların olacağını ve karma yargı sisteminin terkedilmesinin gayrimüslim ahaliyi olumsuz etkileyeceğini düşünmekteydi.⁶⁷ Ancak yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen İngilizler, herhangi bir savaşa gerek olmaksızın İstanbul'un ve Doğu Trakya'nın Türklere bırakılmasını ve bu şartların bilinerek barışın yapılmasının gerektiğini de ifade etmişti.⁶⁸ Doğu Trakya'nın Türklere bırakılması kararı ise Yunanlılarda hayal kırıklığına sebep olmuştu.⁶⁹

Barışa dair görüşmelerin yapıldığı bir dönemde Türklerin 23 Eylül 1922'de Çanakkale'de tarafsız bölgeye girmesi, İngilizleri tedirgin etmişti. İngilizlerin uyarıları üzerine Türk ordusunun Bayramiç'e çekildiği bildirilmişti.⁷⁰ Ancak Çanakkale'den gelen haberlere göre Türkler, yapılan tüm uyarılara rağmen Erenköy'e saldırmışlar ve buradaki kuvvetlerini arttırmışlardı. İngilizlerin bölgede bulunan kuvveti hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte bölgede Türkler tarafından sıkıştırılmış durumdaydılar.⁷¹

Türk ordusunun Çanakkale'deki varlığıyla alakalı olarak General Harrington, Ankara ile iletişime geçmiş ve Türk ordusunun buradan çekilmesini istemişti. Mustafa Kemal'in ve ordusunun geri çekilişiyle alakalı gelen cevap olumsuz değildi ancak oyalayıcı bir dille yazılmıştı. Çanakkale'de bunlar yaşanırken Yunanistan'da Kral Konstantin 1920'de çıktığı tahtan indirilmiş, hükümet düşmüştü. Yaşanan bu olumsuz olay Yunan kuvvetlerinde disiplinin bozulmasına ve ordunun Selanik civarına çekilmesine neden olmuştu.⁷² Selanik'e ve Midilli'ye çekilen Yunan orduları, Anadolu'da Konstantin karşıtları tarafından organize edilmiş olup çoğu, Venizelos yanlısı ihtilalcilerdi. Devrimden sonra Venizelos yanlısı ihtilalciler, Türklerin Meriç'in doğusundaki Trakya sınırına çekilmesini öngören Paris önerilerini kabul etmemişler ve herhangi bir işgale karşı direneceklerini belirtmişlerdi.⁷³ Hatta Doğu Trakya'yı kurtarabileceklerine inanmışlardı. Trakya'ya yerleşen Yunanlılar, burada yaşayan halka hiçbir baskı uygulamadıklarını düşündüklerinden Edirne ve Meriç sınırı, Türklere bırakılırsa bölgede er ya da geç Balkan probleminin yaşanacağını iddia etmişlerdi. Lloyd George'un Doğu Trakya'nın Türklere bırakılmasıyla alakalı yapmış olduğu konuşmayı Yunanlılar, itibarlarının zedelendiği şeklinde yorumlamışlar ve bu durumun Türklere savaşmaktan öte daha büyük bir probleme sebep olacağını belirtmişlerdi.⁷⁴ Ancak Yunanistan'da yaşananlar, İtilaf Devletleri'nin Türklere karşı olan tavrını değiştirmemiş ve hala Paris'te önerilen İngiliz politikasının geçerliliğini savunmaya devam etmişlerdi.⁷⁵

Fransızlar, Yunanistan'daki durumla ilgili olarak kargaşanın sürmesinden dolayı barışın zarar görebileceğini düşünüyorlardı. Aynı zamanda var olan kargaşa, Türklerin Trakya'da yaşayan nüfusunun zarar görmemesi için koruma talep etmelerine ve bu talep de Trakya'da vakur olayların ortaya çıkmasına

⁶⁵ *The Times*, Premier's Secret Speech, 23 September 1922, pg. 8.

⁶⁶ *The Times*, Near East Brighter, 25 September 1922, pg. 10.

⁶⁷ *The Times*, The Offer to Turkey, 25 September 1922, pg. 10.

⁶⁸ *The Times*, Freedom of The Straits, 25 September 1922, pg. 15.

⁶⁹ *The Times*, Disappointment in Greece, 26 September 1922, pg. 10.

⁷⁰ *The Times*, An Agreement, 25 September 1922, pg. 11.

⁷¹ *The Times*, Reported Massacre at Bigha, 27 September 1922, pg. 10.

⁷² *The Times*, No Reply from Kemal, 28 September 1922, pg. 10.

⁷³ *The Times*, To Save Thrace, 28 September 1922, pg. 10.

⁷⁴ *The Times*, Greek Dismay at Allied Note, 28 September 1922, pg. 10.

⁷⁵ *The Times*, Waiting for Kemal, 29 September 1922, pg. 10.

sebepl olabilir. Herhangi bir çatışma ortamının yaşanmaması için İngiltere Hükümeti'nden yardım talep edilmişti. Bu arada Yunanistan'da II. George kral olmuştu.⁷⁶

Mustafa Kemal'in Charles Harrington'la görüşmek üzere Bursa'ya hareket ettiği dönemde Türklerin hala tarafsız bölgede oldukları ve Lapseki'ye geçtikleri yönündeki haber teyit edilmemişti.⁷⁷

İngiliz kamuoyunun barış taraftarı tutumu devam etse de barış sağlanamazsa Çanakkale'de bulunan Türk ve İngiliz kuvvetlerinin savaşacağını düşünüyorlardı. Bu yüzden bir an önce barışın yapılmasını ve sürdürülmesini isteyen halk, 23 Eylül'deki bildirim savaşını önleme amacıyla yayımlandığını ifade etmişlerdi. Görüşmelerde barış kararı çıkarsa İngiliz, Yunan ve Türk kuvvetleri arasındaki askeri hareketin duracağı, Yunanlıların Doğu Trakya'yı boşaltarak yeni bir tarafsız bölge oluşturulacağı ve böylece çatışmanın yaşanmayacağı düşüncesi hakimdi. Yeni bir çatışmanın yaşanmasını istemeyen İngiliz kamuoyu, İngilizlerin Çanakkale'den çekilmesi ya da barış sağlanıncaya kadar çekilmeyeceklerse de Türk-İngiliz kuvvetlerinin karşı karşıya gelmesinin önüne geçilmesini istemekteydi.⁷⁸ Avam Kamarası'ndan J. M. Kenworthy: "Eğer ki Yunanlılar Meriç boyunca Trakya'dan çekilirse Türkler ve İngilizler arasında mücadele olmaz ve Trakya'ya karşılık Türkler de tarafsız bölge konusunda hemfikir olurlar" fikrini savunmaktaydı.⁷⁹

Charles Harrington, Mustafa Kemal'e gönderdiği mesajda, İngilizlerin Trakya'daki belirsizliği çözdüklerini, Yunanlıların İstanbul'dan çekilmesi ve tekrar buraya geri dönmelerinin önüne geçilmesini sağlamalarının iyi niyetlerinin bir kanıtı olarak görülmesini istemişti. Buna karşılık olarak da Mustafa Kemal'den Fransız ve İtalyanlar gibi ordularını tarafsız bölgeden çekmesini ve sivil yönetimin yeniden kurulmasını talep etmişti.⁸⁰

Trakya'daki çatışma durumu, Charles Harrington'un çabasıyla önlenmiş oldu. Fakat Türkler Çanakkale'deki Erenköy'den çekilmelerine rağmen Çanakkale bölgesindeki varlıklarını hala korumaktaydılar. Çanakkale bölgesindeki askeri durum ve Mustafa Kemal'e gönderilen bildiriyle alakalı olarak da Mudanya'da toplanacak olan konferansa İsmet Paşa, Charles Harrington ve Müttefiklerin katılması planlanmıştı.⁸¹ Ankara Hükümeti de İsmet Paşa'nın konferansa katılacağını doğrulamış ancak İtilaf Devletlerinden Yunanlıların Doğu Trakya'dan tamamen çekilmelerini ve işgallerin sonlandırılmasını, Edirne'yi içine alan Meriç sınırının Türklere bırakılmasının acilen sağlanması istemişti.⁸² İngilizlerle görüşmek üzere Londra'ya giden Dr. Reşat Bey, amaçlarının İngilizlerle savaşmak değil Yunanlılara karşı Trakya'yı almak olduğunu, Boğazlar ve Trakya olmak üzere çözmeleri gereken iki problem bulunduğunu belirtmiş ve barış yanlısı bir tutum sergilemişti.⁸³

5. Mudanya Mütarekesi ve Trakya

3 Ekim 1922 tarihinde başlaması planlanan Mudanya Konferansı için Türk heyeti, Mudanya'ya ulaşmıştı ancak Yunanlı temsilcilerin olmamasından dolayı konferansın 4 Ekim 1922 tarihinde saat 16.00'da başlaması kararlaştırılmıştı. Konferansın başlayacağını kesinleşmesi üzerine Çanakkale'de mevzi tutan Türk askerleri bir parça geri çekilmişti.⁸⁴

Yunanlı delegelerin 4 Ekim 1922'de Mudanya'ya ulaşması üzerine konferans, resmi olarak saat 15.00'te açıldı. Konferansın konu başlıkları:

- 1- Doğu Trakya sınırının belirlenmesi,
- 2- Doğu Trakya'nın Yunan ordusu ve yetkilileri tarafından tahliyesi,
- 3- Türkiye'ye ödenecek olan savaş tazminatı,
- 4- Oluşturulması planlanan tarafsız bölge sorunu,
- 5- İstanbul'un geleceği.⁸⁵

⁷⁶ The Times, France Firm, 29 September 1922, pg. 10.

⁷⁷ The Times, Turks in Neutral Zone, 30 September 1922, pg. 8.

⁷⁸ The Times, Stop Military Movements, 30 September 1922, pg. 10.

⁷⁹ The Times, Near East Crisis, 02 October 1922, pg. 8.

⁸⁰ The Times, Sir C. Harrington and Kemal Pasha, 02 October 1922, pg. 11.

⁸¹ The Times, Near East Crisis, 02 October 1922, pg. 12.

⁸² The Times, Angora's Reply to The Allies, 02 October 1922, pg. 12.

⁸³ The Times, Aims of Angora, 03 October 1922, pg. 10.

⁸⁴ The Times, Conference Opens, 04 October 1922, pg. 12.

⁸⁵ The Times, Conference Points, 05 October 1922, pg. 12.

Müzakerede Türk tarafının üzerinde durduğu konu, Doğu Trakya'nın boşaltılarak Türklere teslim edilmesi ve yönetsel olarak mutlak hakimiyetin kendilerinde olmasıydı. Hatta Barış Konferansı başlamadan önce azınlıklar, Boğazlar, kapitülasyonlar ve Asya sınırı ile ilgili kararların alınmasını istemişlerdi.⁸⁶

İtilaf Devletleri ile İsmet Paşa arasında yapılan görüşmeler sonrasında 9-10 gün içinde Trakya'nın Yunanlılar tarafından tahliye edilerek bir ay içinde yönetiminin İtilaf güçlerine devredilmesi ve bu sırada bölgede Türk sivil yönetimi ile jandarmasının bulunması ancak barış anlaşması imzalanıncaya kadar herhangi bir işgal girişiminin olmaması kararları alındı. Ayrıca barış görüşmelerinde 23 Eylül tarihli bildirinin dikkate alınması kararlaştırıldı.⁸⁷ Türkler, Trakya'da bulunduracakları jandarma kuvvetlerinin sayısı ve Karaağaç'ın Türklere bırakılması hariç Mudanya'da talep ettiklerini aldılar ve İsmet Paşa da mütarekeyi bu şekilde kabul etti. Böylece Türkler, talep ettiklerinin neredeyse tamamını elde etmiş oldular. Ancak İsmet Paşa'nın tarafsız bölgede ilerlememe taahhüdüne uyulmamış ve Türk ordusu, Taşköprü'yü işgal ederek tarafsız bölgede 6,5 km ilerlemişti. Yaşananlar, bölgenin risk altında olduğunu ve askeri bir tehdit olarak algılanmasına sebep olacağından buradaki halkı da endişelendirebilirdi. Bu yüzden bu şartlar altında savaş mı yoksa barış mı olacağına karar verilmesi için İtilaf Devletleri'nin kendi aralarında görüşmesi gerekiyordu. Ayrıca İsmet Paşa hala Trakya'da bulunacak olan jandarma sayısının sınırlandırılması yönündeki kararın kaldırılmasında ısrarcıydı.⁸⁸

Yaşanan bu olaylar savaş çanlarının çalmasına ve durumun giderek daha kötü bir hal almasına neden olurken İtilaf Devletleri'nin kendi aralarında yaptığı görüşmeler neticesinde Trakya sorunuyla ilgili olarak;

1- Yunan ordusunun mümkün olan en kısa zamanda Trakya'yı 23 Eylül bildirisindeki sınıra göre tahliye etmesi, Türkler bölgeye gelmeden önce Yunan sivil nüfusunun tanınan ayrıcalıklarla ayrılması.

2- Tahliye işleminin İtilaf Devletleri'nin gözetiminde 30 gün içinde gerçekleşmesi ve ardından Türk yönetim ile jandarmasının bölgeye gelerek bölgedeki şartların İtilaf Devletleri tarafından düzenlenmesi.

3- İtilaf Devletleri ve kontrol komisyonunun da bölgeyi tahliye etmesi, bölgede ilk olarak barış ve huzurun sağlanması. İtilaf Devletleri'nin Meriç sınırında kalması, tarafsız bölgenin İtilaf Devletleri ve Türk kuvvetleri komutanlarınca düzenlenmesi kararları alındı.

Aslına bakılırsa kararlar, Mudanya'da alınan kararlardan çok farklı değildi ancak İtilaf Devletleri'nin istek ve itibarlarına uygun olduğu düşünülmekteydi. Bu şartlar altında Fransızlar, Lord Curzon'un anlaşma için önerdiği şartları kabul ederken Türklerin verdiği cevaba karşılık olarak İtilaf Devletleri'nin telgraf ya da telefon yoluyla yapacakları görüşmeler neticesinde detaylı bir şekilde ortak bir bildiri hazırlanması kararlaştırılmıştı. Fakat halihazırda hemfikir olunan kararlar şu şekildeydi:

1- Kapitülasyonlar, azınlıkların korunması, ekonomik rejim ve Türkiye'nin askeri durumu gibi önemli konuları içeren genel bir konferans düzenlenmeli ve konferans İtilaf Devletleri'nin 23 Eylül tarihli bildirisini içermelidir. Yeni anlaşma, Sevr Anlaşması'nın yerine geçmelidir. Boğazlar bağımsız olmalı ancak gelecekte uluslararası statüsü etraflıca görüşülmelidir.

2- Bulgaristan, Rusya ve Ukrayna gibi Türkiye'nin katılmasını istediği devletlerle ayrı bir konferans düzenlenerek Boğaz rejimi ile ilgili karara varılmalı hatta Milletler Cemiyeti konuya dahil edilmelidir. Milletler Cemiyeti'nin konuya dahil edilmesi geçici bir prosedür olarak gösterilmelidir.

3- Konferans için İzmir seçeneği bir kenara bırakılarak Üsküdar seçeneğinden bahsedilmeli ve tarih 1 Kasım olmalıdır.

4- Çanakkale, anlaşma imzalanıncaya kadar boşaltılmamalı ve Türkler, genel bir anlaşmaya kadar Trakya'ya girmemelidir. Gelibolu ve diğer önemli alanlar işgal edilmelidir.⁸⁹

Alınan bilgilere göre Yunanistan'da yönetime gelen yeni hükümet, geri çekilmeyi ve Doğu Trakya'yı tahliye etmeyi kabul etmişti.⁹⁰ Mudanya Konferansı neticesinde Türk tarafının mütarekeyle ilgili olumlu kararı, imzaların atılmasını sağladı. Böylece tarafsız bölge ve Boğazlar güvence altına alınırken Yunanlılar mütarekenin imzasını takiben 15 gün içinde Trakya'yı boşaltacaklardı. Yunanlılardan boşalan yerleri 7

⁸⁶ *The Times*, Resumption of Negotiation., 07 October 1922, pg. 10.

⁸⁷ *The Times*, Near East Crisis, 09 October 1922, pg. 12.

⁸⁸ *The Times*, A Generous Offer, 09 October 1922, pg. 12.

⁸⁹ *The Times*, Lord Curzon's Success, 09 October 1922, pg. 12.

⁹⁰ *The Times*, Greeks Ready to Withdraw, 09 October 1922, pg. 12.

taburu geçmeyecek şekilde İtilaf Devletleri devralacak ve Türkler, barış imzalanıncaya kadar bölgeye girmeyecekti.⁹¹

İsmet Paşa, mütarekenin son halini okuduğunda biraz şaşırılmış vaziyetteydi çünkü Trakya'da bulunacak olan Türk jandarmasının sınırlandırıldığını ve tarafsız bölge konusunun Türk-İngiliz komutanlar arasında çözülmesi gereken bir problem iken mütarekeye alınmasına anlam verememişti. Ancak General Harrington, tarafsız bölgeyle ve Boğazlarla ilgili olarak İtilaf Devletleri'nin hemfikir olduğunu ve sınırın da Türk ve İtilaf Devletleri'nden oluşan karma bir komisyon tarafından daha sonra belirleneceğini ifade etmişti. Ayrıca İsmet Paşa'nın sözüne rağmen Türk kuvvetlerinin tarafsız bölgede ilerlediğini, kendisinin İstanbul'a dönmesi gerektiği halde İsmet Paşa'nın mütareke ile ilgili Ankara'dan gelecek cevabını beklediklerini belirtmişti.⁹²

İsmet Paşa imza ile ilgili öncesinde Ankara'yı bilgilendirmesi gerektiğini ifade etmiş ve şuan barışın yapılması B.M.M. ile Mustafa Kemal'in kararına kalmıştı. Anlaşma şartları anlaşma imzalandıktan 3 gün sonra yürürlüğe girecekti⁹³.

Antlaşma, 11 Ekim 1922 tarihinde saat 06.40'da Mudanya'da imzalandı. Türk tarafı koşulları kabul edip anlaşmayı onaylasa da Yunan tarafı henüz kararını belirtmemişti. Çünkü onlar sınırın 1915 yılındaki Türk-Bulgar sınırına göre olmasını istiyorlardı. Aksi takdirde sınır Meriç'in batısına geçecek olursa Karaağaç ve Dimetoka'yı kaybediyorlardı. Yine bölgeye Yunan sivil yöneticileri ayrılmadan önce sadece Türk sivil yöneticilerinin girmelerini istiyorlardı. Belirlenen süre içinde bölgenin boşaltma işleminin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda Yunanlılar kaygılıydılar.⁹⁴ Bu yüzden mütarekeyi imzalamayı reddeden Yunanlılara karşı İtilaf Devletleri, imzalamama ihtimallerinin olmadığını düşünerek barış görüşmelerinin nerede yapılmasıyla ilgili konuya geçmişlerdi.⁹⁵

Gece yarısında anlaşmanın herkes tarafından imzalanmasının tamamlanmasından sonra Mudanya Mütarekesi yürürlüğe girmiş oldu ve Türk sınırı Meriç'in yukarısında Bulgar sınırında yeniden çizildi. Böylece Türkler yeniden Avrupa'ya geçmiş oldular. İtilaf Devletleri, barış yapıncaya kadar İstanbul, Çanakkale ve İzmit'te işgallerini devam ettireceklerdi. Barış yapıldığı zaman kontrolü Türk yönetimine bırakacaklardı.⁹⁶

Mudanya Mütarekesi'ne göre Yunanlılar, 15-20 Ekim tarihleri arasında Tekirdağ ve Çerkezköy'ü içeren güneydoğu bölgesini, 21-25 Ekim'de Tekirdağ ve Keşan'ı içene alan Meriç'e kadar olan bölgeyi ve son olarak da 26-30 Ekim tarihlerinde Edirne bölgesini tahliye edeceklerdi.⁹⁷ Yunan Hükümeti'nin tahliye sırasında Müslüman nüfusa yönelik provokatif hareketlerden kaçınması ve Hristiyan nüfusun panik yapmadan düzenli bir şekilde Trakya'yı boşaltması sert bir dille emredilmişti.⁹⁸

Bu doğrultuda Midye, Kırklareli ve Lüleburgaz boşaltıldı, Silivri İtalyanlara devredildi, Fransız kuvvetleri tahliye sırasında çıkabilecek herhangi bir kargaşaya karşı Edirne'ye sevk edildi.⁹⁹

Türk yönetimi ise Refet Paşa başkanlığında Tekirdağ'ın ilçelerini 1 Kasım, Kırklareli'yi 8 Kasım, Tekirdağ'ı 14 Kasım'da teslim alırken Trakya'nın diğer kısımlarının devrinin belirlenmesi ise daha sonraya bırakılmıştı.¹⁰⁰ Bu kapsamda Edirne 25 Kasım ve Çanakkale 26 Kasım 1922 tarihinde Türk yönetimine teslim edildi.¹⁰¹

Böylece Mudanya Mütarekesi'ne göre Trakya'yı tahliye eden Yunanlılar ile Fransızlar arasında bu süreçte dostça ilişkiler kurulmuş ve herhangi bir üzücü olay yaşanmadan tahliye işlemi tamamlanmıştı.¹⁰²

⁹¹ *The Times*, Near East Peace, 11 October 1922, pg. 10.

⁹² *The Times*, Signed at Eleven O'clock, 11 October 1922, pg. 10.

⁹³ *The Times*, Allied Terms to Turks, 11 October 1922, pg. 10.

⁹⁴ *The Times*, Near East Peace, 12 October 1922, pg. 12.

⁹⁵ *The Times*, Near East Dangers, 13 October 1922, pg. 12.

⁹⁶ *The Times*, The Return of Turkey, 14 October 1922, pg. 11.

⁹⁷ *The Times*, Evacuation of Thrace, 16 October 1922, pg. 12.

⁹⁸ *The Times*, Greek Orders to Thracian Army, 16 October 1922, pg. 12.

⁹⁹ *The Times*, Progress in The Near East, 18 October 1922, pg. 12.

¹⁰⁰ *The Times*, Handing Over to The Turks, 25 October 1922, pg. 11.

¹⁰¹ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, s.462.

¹⁰² *The Times*, The Evacuation of Eastern Thrace, 30 October 1922, pg. 11.

Üç yıl boyunca Yunan egemenliğinde kalan Doğu Trakya, Mudanya Mütarekesi'nin imzasıyla yeniden Türk idaresine geçmişti.

SONUÇ

Milli Mücadele'nin devam ettiği 1922 yılında hala İtilaf Devletleri ile Ankara Hükümeti ve Yunanistan arasında nasıl antlaşma yapılacağı ve savaşın ne şekilde sona ereceğine dair mutabakata varılamamıştı.

Savaşın devam ettiği dönemde bir yandan anlaşmak bir yandan da kendi çıkarlarını gözetmek isteyen İtilaf Devletleri, kendi aralarında yapmış oldukları görüşmelerde Yunanistan'a da Paris Konferansı'nda vaat ettikleri yerleri de bırakma gayretindeydiler. Fakat bu şartlarda Ankara hükümeti ile antlaşma yapma ihtimalleri son derece güçlü ve Ankara'yı ikna etmekte zorlanmaktaydılar. Antlaşma önerilerini Ankara Hükümeti ile birlikte İstanbul Hükümeti'ne de iletiyorlardı. İtilaf Devletleri'nin bu tutumu, hala Anadolu'daki iki hükümetin varlığından yararlanarak kendi isteklerini kabul ettirmeye çalıştıklarını akla getiriyordu. Fakat İstanbul Hükümeti'nin yapılacak olan antlaşmaya, Ankara Hükümeti'yle benzer şekilde cevap vermesi, İtilaf Devletleri'nin bu hamlelerini boşa çıkarmıştı. Ankara Hükümeti, Trakya ile İzmir'de hakimiyetin kendisinde kalması haricinde bir teklife sıcak bakmıyor, bu konuda taviz vermiyordu.

Bir an önce antlaşmanın yapılması ve savaşın sona ermesi gerektiğini düşünen İtilaf Devletleri, İzmir'in Türk hakimiyetine bırakılması konusunda anlaşmıştı. Trakya konusunda da Doğu Trakya'nın tamamının Türk hakimiyetinde olmasına istemiyorlardı çünkü öncesinde Yunanistan'a verilen sözü yerine getirmeme gibi bir durumla karşı karşıya kalacaklardı. Fakat İstanbul'un güvenliği, bölgede yaşayan Türk nüfusun çoğunluğu ve Edirne'nin Müslümanlar için sahip olduğu kutsallığı sebebiyle de Trakya'nın Türklere bırakılması gerçeği göz ardı edilemiyordu. Doğu Trakya'nın Türklere bırakılması bölgede yeni bir tehlikeye sebebiyet verebilirdi. Türk hakimiyetindeki Doğu Trakya ile Bulgar hakimiyetindeki Kuzey Trakya'nın birleşme olasılığı, Yunanistan kadar Yugoslavya ve Romanya'ya da zarar verebilir hatta 1912-1913 yılları arasında yaşanan Balkan Savaşlarına benzer bir savaşı başlatabilirdi. Uzun süre yaşanan savaşların ardından dünya üzerinde kalıcı bir barışın kurulması için gerekli tedbirler alınmaya çalışılırken böyle bir olasılık yaşanması istenmiyordu.

Bu tehlikeyi ortadan kaldırmak isteyen İtilaf Devletleri, Ankara Hükümeti'nin Doğu Trakya ile ilgili taleplerini göz ardı etmeden bir sınır çizilmesi için yeni sınırın Karadeniz kıyısındaki Midye (Kıyıköy) ile Marmara Denizi'ndeki Enez olarak belirlenmesine karar vermişti. Bu sınır aslında Osmanlı Devleti I. Balkan Savaşı'nı kaybettikten sonra çizilen sınırın aynısıydı. Ankara Hükümeti'nin bu teklifi kabul etmesi için bölgede yaşayan Müslüman nüfusun korunacağı belirtilecekti.

İtilaf Devletleri'nin diploması ile Trakya sorununu çözebileceklerini düşündükleri bir dönemde Ankara Hükümeti, Büyük Taarruz için hazırlıklarına devam etmekteydi çünkü Yunanistan, Batı Anadolu'yu tahliye edeceğine söz verdiği halde sözünü yerine getirmemişti. Elinde bulunan imkanlarla tahliye işlemini istenen sürede yapamayacağını belirtiyordu. Ankara Hükümeti, hem işgal sürecinin devam etmesi hem de tahliye işlemlerinin henüz başlamamış olmasından dolayı 26 Ağustos 1922 tarihinde ileri harekate geçecek ve Eylül ayı başı itibarıyla Batı Anadolu'yu hakimiyeti ele alacaktı. Türk ordusunun ilerlemeye devam edeceğini ve Trakya'yı ele geçireceği düşünen İtilaf Devletleri, Türk ve Yunan ordusunu Trakya'da karşı karşıya getirmemek ve Boğazlar bölgesindeki hakimiyetlerini tehlikeye sokmamak için daha ciddi girişimde bulunmak zorundaydı. Artık Ankara Hükümeti'nin Midye-Enez hattını sınır olarak kabul etmesi beklenemezdi. İtilaf Devletleri'nin Ankara Hükümeti'nin tarafsız bölgeye girmemesi ve İtilaf donanmasının İstanbul'daki hakimiyetinin devam etmesi için çözüm yolları araması gerekmektedir.

Bu sırada ileri harekate geçerek Türk ordusunu İzmir'te sarmak mümkün olabilir ve anlaşma, İtilaf Devletleri'nin istediği şekilde yapılabilirdi. Ancak ne İtalya ne de Fransa İngiltere'nin daha fazla savaşa devam etme kararını onaylamadıkları için ordularını çekmişler ve İngiltere'yi bölgede yalnız bırakmışlardı. İstanbul'dan çekilmek istemeyen İngiltere'ye karşı Türk ordusunun ileri harekatta bulunması, Türkleri ve İngilizleri Çanakkale'de karşı karşıya getirmiş ve yeni bir savaşın eşliğinden dönülmüştü. Daha fazla savaşa devam edilemeyeceğinin anlaşılması üzerine İngiltere'de de bir ateşkes imzalanmasına ikna olmuş ve görüşmeler başlamıştı. Mudanya'da zorlu geçen görüşmeler neticesinde 11 Ekim'de Mudanya Mütarekesi imzalanmıştı. Yunan Hükümeti'nin mütarekeyi henüz imzalamamış olmasına rağmen İtilaf Devletleri'nin herhangi bir sorun çıkmayacağını taahhüt etmesi, Yunanistan'ın işgal döneminde nasıl bir destek gördüğünün ispatı gibiydi. Yunanistan'ın itiraz etmeksizin antlaşmayı imzalayacağını düşünülmediğinden

antlaşmanın şartlarını yerine getirmek için hemen harekete geçilmişti. İstanbul ile Doğu Trakya'nın Türk egemenliğine devri döneminde herhangi bir sorun yaşanmaması için gerekli tedbirler alınmıştı.

Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması, beraberinde Lozan Görüşmeleri'nin başlamasını sağlamıştı. İstediklerini kabul ettirmek için sonuna kadar direnen Türk ordusu ve onu yönetenler, yaptıkları işlerde ne kadar doğru ve haklı oldukları ortaya çıkmış ve Trakya'daki işgale son verdirmişlerdi.

KAYNAKÇA

Kitap – Makale

- Akın, Veysi (1996). *Trakya'nın Türklere Teslimi*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Alp, İlker (1998). Balkan Yarımadası'ndaki Gelişmeler. *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı 44, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Bıyıklıoğlu, Tevfik (1992). *Trakya'da Milli Mücadele*. Cilt I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mert, Özgür (2016). İşgalden Kurtuluşa Doğu Trakya, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 58, Bahar.
- Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları I (2013), T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Uçarol, Rifat (2000) *Siyasi Tarih*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Yavuz, Nuri (2008). Birinci Balkan Harbi ve Selanik'in Kaybı. *Akademik Bakış*, Cilt 1, Sayı 2, Yaz.
- The National Archives, Public Record Office / LONDON**
PRO, T 172/1211, *Allied Conference*, 1921.

Sürelî Yayınlar

- The Times*, Kemalist Demands, 11 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Near East Peace, 11 October 1922, pg. 10.
- The Times*, Resumption of Negotiation, 07 October 1922, pg. 10.
- The Times*, A Generous Offer, 09 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Aims of Angora, 03 October 1922, pg. 10.
- The Times*, Allied Terms to Turks, 11 October 1922, pg. 10.
- The Times*, Allies' Peace Proposals, 01 April 1922, pg. 11.
- The Times*, An Agreement, 25 September 1922, pg. 11.
- The Times*, An Inadmissible Demand, 31 July 1922, pg. 13.
- The Times*, Angora's Attitude, 31 March 1922, pg. 11.
- The Times*, Angora's Reply to The Allies, 02 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Awaiting Kemal's Decision, 23 September 1922, pg. 8.
- The Times*, Conference Opens, 04 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Conference Points, 05 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Diplomacy or Force, 18 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Disappointment in Greece, 26 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Evacuation of Thrace, 16 October 1922, pg. 12.
- The Times*, France Firm, 29 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Freedom of The Straits, 25 September 1922, pg. 15.
- The Times*, French Plan Favours the Turks, 04 February 1922, pg. 9.
- The Times*, French Reply to British Note, 16 September 1922, pg. 8.
- The Times*, Greece and Asia Minor, 27 March 1919, pg. 7.
- The Times*, Greece and Turkey, 17 April 1922, pg. 11.
- The Times*, Greek Dismay at Allied Note, 28 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Greek Orders to Thracian Army, 16 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Greeks Ready to Withdraw, 09 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Handing Over to The Turks, 25 October 1922, pg. 11.
- The Times*, House of Commons, 27 February 1920, pg. 8.
- The Times*, Kemal's Terms, 20 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Kemalists' Reply to Allies, 25 April 1922, pg. 11.
- The Times*, Lord Curzon in Paris, 20 September 1922, pg. 11.
- The Times*, Lord Curzon's Mission, 21 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Lord Curzon's Success, 09 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Near East Brighter, 25 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Near East Crisis, 09 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Near East Crisis, 02 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Near East Crisis, 02 October 1922, pg. 8.
- The Times*, Near East Crisis, 20 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Near East Crisis, 22 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Near East Crisis, 22 September 1922, pg. 11.
- The Times*, Near East Dangers, 08 September 1922, pg. 10.
- The Times*, Near East Dangers, 13 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Near East Peace, 01 May 1922, pg. 11.
- The Times*, Near East Peace, 10 April 1922, pg. 13.
- The Times*, Near East Peace, 12 October 1922, pg. 12.
- The Times*, Near East Peace, 17 April 1922, pg. 9.
- The Times*, Near East Peace, 23 March 1922, pg. 12.
- The Times*, Near East Peace, 27 March 1922, pg. 12.

- The Times*, New Near East Peace, 28 March 1922, pg. 11.
The Times, New Near East Peace, 28 March 1922, pg. 11.
The Times, New Near East, 28 March 1922, pg. 12.
The Times, No Mediation, 27 June 1921, pg. 10.
The Times, No Reply from Kemal, 28 September 1922, pg. 10.
The Times, Premier's Secret Speech, 23 September 1922, pg. 8.
The Times, Progress in The Near East, 18 October 1922, pg. 12.
The Times, Reported Massacre at Bigha, 27 September 1922, pg. 10.
The Times, Signed at Eleven O'clock, 11 October 1922, pg. 10.
The Times, Sir C. Harington and Kemal Pasha, 02 October 1922, pg. 11.
The Times, Stop Military Movements, 30 September 1922, pg. 10.
The Times, The Anatolian Crisis, 16 September 1922, pg. 6.
The Times, The British Plan, 25 January 1922, pg. 10.
The Times, The Eastern Crisis, 19 September 1922, pg. 10.
The Times, The Evacuation of Eastern Thrace, 30 October 1922, pg. 11.
The Times, The Freedom of the Straits, 12 September 1922, pg. 11.
The Times, The Near East, 24 January 1922, pg. 11.
The Times, The Near Eastern Conference, 25 January 1922, pg. 9.
The Times, The Neutral Zones, 22 September 1922, pg. 10.
The Times, The Offer to Turkey, 25 September 1922, pg. 10.
The Times, The Paris Conference, 31 March 1922, pg. 17.
The Times, The Peace of the Near East, 03 February 1922, pg. 9.
The Times, The Return of Turkey, 14 October 1922, pg. 11.
The Times, The Thracian Problem, 01 April 1922, pg. 8.
The Times, The Treaty of Sevres, 23 February 1921, pg. 6.
The Times, The Turk's Case, 27 June 1919, pg. 10.
The Times, The Turkish Claims, 20 March 1922, pg. 7.
The Times, The Turkish Victory, 09 September 1922, pg. 9.
The Times, The Viceroy's Appeal, 09 March 1922, pg. 12.
The Times, Thrace Campaign Ended, 28 July 1920, pg. 15.
The Times, Thrace Solution Under Discussion, 02 September 1919, pg. 9.
The Times, Thrace Under the Greeks, 30 August 1921, pg. 7.
The Times, To Oust the Turk, 01 April 1920, pg. 15.
The Times, To Save Thrace, 28 September 1922, pg. 10.
The Times, Turkish Policy, 28 January 1922, pg. 6.
The Times, Turkish Reply Awaited, 25 March 1922, pg. 9.
The Times, Turks in Neutral Zone, 30 September 1922, pg. 8.
The Times, Venice Conference, 25 August 1922, pg. 7.
The Times, Waiting for Kemal, 29 September 1922, pg. 10.

THE BRITISH PLAN.

TURKS TO RECOVER SOME TERRITORY.

CONSTANTINOPLE, Jan. 21.—Pourparlers between France and Great Britain with reference to Near Eastern problems have so far progressed that Lord Curzon has submitted a Note setting forth the British proposals. It is understood that the evacuation of Smyrna is admitted with adequate guarantees for the Christian minorities, to include, notably, the appointment of a Christian Governor-General, and the modification of the Thracian frontier, which, it is suggested, shall follow a line drawn from a point on the Black Sea slightly south of Midia through Chalkis

EKLER

Lieutenant-General Sir G. Macdonogh, who resigns his post as Adjutant-General at the War Office to-morrow, will become advisor to the Anglo-Saxon Petroleum Company. (p. 8)

SPORT.
Race Meetings were continued at Manchester and Windsor yesterday. (p. 4)

A description by Bernard Darwin of Mr. Tolley's defeat in the American Amateur Golf Championship will be found on page 16.

FINANCE AND COMMERCE.
Loan rates were rather easier. The mark again depreciated, while the franc was steadier. Silver reacted $\frac{1}{2}$ per ounce. In stock markets Consols fell $\frac{1}{2}$, and Home railway stocks were weak. Mexican railway issues were in demand. (p. 13)

In "City Notes" comment is made on:— Australian Exchange Developments; Treasury Bill Tender Result; Stock Transfers and Enemy Ownership; Pearson and Knowles Iron Company's Dividend; Sugar Planters' Increased Capital; Insurance for Ships' Officers; and Eire Losses on a Trade Index. (p. 13).

THE TURKISH VICTORY.

Serious thinkers on both sides of the Channel are awakening to the gravity of the situation created by the Kemalist victories in Asia Minor. Our telegrams show that these practically amount to the reconquest of Anatolia. The Third Greek Army Corps, it is true, maintains its hold upon the Bursa sector and has hitherto beaten back all Turkish attacks, but local success in this isolated district cannot materially affect the results of the campaign. The capture of GENERAL THROUPA, this day week, before he had taken over the command-in-chief of the Greek armies, is confirmed and cannot but add to the demoralization of the defeated army. They have never recovered from the blow dealt them on August 20

it is observed, was "one of the things on account of which the war with Turkey was fought, and there is no question of relinquishing what has been won." The declaration is opportune and far from superfluous. The occupation by British forces of the Bigha district on the Asiatic shore of the Dardanelles may be regarded, we trust, as evidence that the Government mean to uphold it by all means at their command. Moscow confesses the Bolshevist-Kemalist ambition of seeing the Black Sea converted into an inaccessibly Russo-Turkish lake. We cannot in any circumstances allow it to be realized. But it is not only on the Straits or in Anatolia that the triumphant Kemalists are likely to raise inadmissible pretensions. They will probably claim Constantinople itself; they will almost certainly claim Eastern Thrace. Demands of the sort must be firmly met. To abandon Constantinople to them would be to give them the key of the Straits, to return Eastern Thrace would be to precipitate a new Balkan war. The consequences of defeat in Greece itself will also be serious; they may be very serious indeed. Altogether the situation demands the greatest calm and circumspection on the part of the two European Great Powers who are also great Mahomedan Powers. On this, as on all other questions of real moment, their fundamental interests are the same, however much their secondary interests may differ, or may seem to differ. It is for them to base their Near Eastern and Middle Eastern policy upon this manifest and dominating truth, to come to a thorough and cordial agreement in accordance with it, and to impose their decisions steadfastly and with one voice upon any who may be inclined to dispute their judgment. If they do this, they are not likely to meet with any very formidable resistance to their common will.